

Johan Eklöf, foto: Frida Winter.

Foto: archiv F.

ROZHOVOR S JOHANEM EKLÖFEM

Naše města potřebují víc temnoty

Švédský přírodovědec a odborník na netopýry Johan Eklöf narazil během své práce na pozoruhodné zjištění – i když netopýři žijí i v obydlených částech země, tam, kde je světlo i v noci, se chovají jinak než v temných koutech bez světelného znečištění. Vydal se po stopách hmyzu, ptáků i savců a napsal *Manifest za tmou*. Ve Švédsku vyšla jeho obrana temnoty před třemi lety, u nás je čerstvě na pultech.

Dokážete si vzpomenout na rozhodující moment, kdy jste si uvědomil, že zkoumat netopýry je sice podstatné, ale že vás zajímá i tma a že je ještě podstatnější psát o ní?

Ano! V roce 2015 jsem prováděl průzkum netopýří populace v palácových zahradách v jižním Švédsku a jednoho večera jsem zjistil, že kolonie severních netopýrů žije poblíž penzionu, kde jsem se ubytoval. Když jsem seděl u okna a poslouchal netopýry, všiml jsem si, že světlo místního kostela se rozlévá po celé vesnici, zatímco většina palácových zahrad, které jsem navštívil, byla ve skutečnosti tmavá. Tehdy jsem se rozhodl zjistit, co se děje s netopýry v nasvícených kostelech, ale také navíc napsat něco jako obranu temnoty. Nejen kvůli netopýrům, ale i kvůli sobě. Uvědomil jsem si také, že jsem si při práci s netopýry

oblíbil tmou. Ale trvalo to další tři roky, než jsem skutečně začal.

Jak se naše vnímání tmy za poslední roky změnilo?

V době, kdy jsem začal psát knihu, slyšelo jen málo lidí o světelném znečištění. Ale dnes toto povědomí roste. A i když si světlo mnoho lidí stále spojuje s pocitem bezpečí, dostávám v souvislosti s *Manifestem za tmou* mnoho pozitivních komentářů. Slyším věci, jako že kniha otevřela lidem oči a že jsem ukázal prstem na věci, které všichni sice tak nějak tuší, ale nikdy o nich nepřemýšleli. Během svého výzkumu jsem také zvládl přečíst téměř vše, co kdy bylo napsáno o světelném znečištění, ale nyní, o několik let později, se každý den objevují nové vědecké práce, které už najednou samy získávají pozornost médií.

Pro koho je podle vás *Manifest za tmou* určený? Protože tma by neměla zajímat jen přírodovědce nebo ekology, ale i krajináře, urbanisty nebo architekty.

Mojí cílovou skupinou byli obyčejní lidé milující přírodu, hlavně ti, kteří mají normálně rádi populární vědu. Ale teď si čím dál tím víc uvědomuji, že publikum té knihy je mnohem širší. Doufám, že urbanisté, krajinářští architekti, a hlavně politici pochopí poselství *Manifestu* a pokusí se vnést do našich měst trochu temnoty.

Takže vnímáte posun v jejich myšlení?

Mám spoustu pozitivních ohlasů od světelných designérů, což mě zpočátku trochu překvapilo. Ale postupem času jsem pochopil, že nepracují jen se světlem. Oni jsou stejně tak umělci, kteří se snaží přinést krásu městům. A zdá se, že se jim líbí výzva

vytvořit osvětlení šetrné k přírodě, které kombinuje naše potřeby s potřebami zvířat a rostlin. Takže to vnímám jako podstatný posun. Ale vlastně po každé, když mluvím o knize, mi někdo říká, že díky ní vypnul zahradní osvětlení, instaloval časovače, řekl sousedům, aby udělali totéž, nebo si dokonce stěžoval politikům.

Když se člověk angažuje v souvislosti s jakýmkoli environmentálním tématem, nutně musí za nějaký čas pocítit zoufalství, nebo dokonce vyhoření, protože změny se dějí strašně pomalu. Jak se s takovým pocitem perete?

Jako biolog a konzultant v oblasti ochrany přírody ten pocit znám moc dobře! Máme pravicovou vládu, která omezuje financování environmentálních otázek, nezodpovědný lesní průmysl a Stranu zelených bez voličů.

To jsme na tom u nás zhruba stejně.

Vidíte, já jsem očekával, že reakce na *Manifest* proto budou velmi skeptické a že dostanu spoustu ironických komentářů, jako „ted' musíme ještě ke všemu zhasnout světla!“. Ale bylo to naopak. Kniha byla překvapivě dobře přijata.

Považujete se v souvislosti s klimatickou krizí za skeptika, nebo těšitele?

Myslím, že budeme i nadále svědky rostoucího problému, světlo se bude nadále šířit. Ale přesto cítím, že existuje určitá naděje. Světelný průmysl vidí, že i k přírodě šetrné osvětlení je dobrý obchod. Nová technologie umožňuje směřovat, stínit a ztlumit světlo. Máme časovače a pohybové senzory, které mohou minimalizovat množství světla rozptýleného do krajiny. A trochu nám nahrává i energetická krize. Uvědomili jsme si (trochu pozdě), že levná LED světla neušetří

Manifest za tmu

Vedle výzkumů, které dokládají devastující účinky světla na život mnoha druhů i jedinců, shromáždil Johan Eklöf do knihy i desetibodový manifest:

Uvědomuj si tmu

Přirozený rytmus dne trvá odpradáвна a je předpokladem všeho života, ale my jsme noční tmu začali vytlačovat.

Vyvažuj

Chraň tmu. Žijeme ve světě, který se koupe v umělém osvětlení, ale tma je blíží, než si myslíme – stačí několik zastávek vlakem, chvíle chůze, vypnutý mobil. Kde si svou tmu najdeš ty?

Zachovej tmu ve své blízkosti

Zhasni v místnostech, kde zrovna nepobýváš, a dovol zahradě v noci odpocívat ve tmě. Sleduj, jak tma nabývá různých odstínů.

Rid' se vnitřním rytmem

Nech se před spaním obejmout náručí tmy, vyhýbej se večer modrému světlu a ráno dovol slunci nastavit nový začátek dne.

Objevuj noční život

Udělej si výlet mimo oslňující záři města a dovol očím přivyknout tmě. Sleduj, jak z úkrytů vylézají zvířata, jak

se ve tmě zalesknou oči a tebe míjejí siluety. Vnímej, jak se mění vůně rostlin a ty slyšíš nové zvuky.

Vyhleď tmu

Pozoruj, jak se soumrak proměňuje a jak slunce ustupuje měsíci a hvězdám. Pokud se ti naskytne možnost, vydej se za temnou nocí období zimního slunovratu a za oslnivou podívanou na mystickou polární záři.

Poznej tmu i její význam pro přežití zvířat a rostlin lépe. Inspiruj se literaturou a uměním z doby, než noc ovládla světelná dioda.

Povídej si o tmě s lidmi ve svém okolí – čím více znalostí o přínosech tmy se bude šířit, tím větší je šance, že dokážeme zabránit problémům, které příliš osvětlený svět způsobuje.

Ovlivňuj své okolí a jdi příkladem v boji proti světelnému znečištění. Upozorni svou obec na lampy, které zbytečně silně oslňují, i na to, že osvětlení fasád může být v rozporu se zákony na ochranu přírody. Se sousedy se zúčastněte Hodiny Země.

Přijmi tmu za svou

Spřátel se s ní a užij si ji – obohatí ti život.

energii, pokud je umístíme všude. Potřebujeme však také změnit přístup: více světla nevyřeší problémy s kriminalitou, světlomety nemusí být nutně krásné, i když svítí na staré budovy, a lidé nemusí mít nutně právo chodit v každém parku kdykoliv během noci. Musíme si začít vážit temnoty a uvědomit si, že ji potřebujeme. Všechny problémy, které na nás doléhají, jako je globální oteplování, krize biologické rozmanitosti, plastový odpad, světelné a zvukové znečištění, způsobují beznaděj, protože čas se krátí.

Doufám v nějaké těšitelské „ale“...

... ale stále mám určitou naději, že hluboko uvnitř chce každý zachránit to, co nám zbylo. Jedna věc, kterou dělám, abych zůstal mimo klimatickou depresi, je, že o ní píšu. Trochu to pomáhá. A také pomáhá vidět, že ostatní čtou to, co píšu.

Připravila Klára Kubíčková. Autorka pracuje v nakladatelství Host, které knihu *Manifest za tmu* vydalo.